

SILMARINGIKONVERENTSID - INTERDISTSIPLINAARSUSE VÕLU JA VALU

Kirjutan seda lugu septembrikuus, uue akadeemilise aasta alguses. Tuure võtab ühtlasi üles uus konverentsihooaeg ning Tartu Ülikooli kirjandusteaduse doktorandina olen sel puhul meililistide vahendusel saanud arvukalt vastavaid teateid ja kutseid. Neid lugedes (ja mõnd üritust ka juba külastanud olles) tugevneb tunne, et sõna „konverents” tähendusväli on eesti tegevhumanitaari jaoks tasakesi, kuid kindlalt teisenenud. Üha suurema osa ametialaselt olulistest konverentsidest moodustavad suured, rahvusvahelised, interdistsiplinaarsed kokkutulekud. Võrreldes väikese fookuseeritud kõnekoosolekuga, mida meie mail samuti sageli konverentsiks on nimetatud, on see midagi hoopis muud ning tähendab nii esineja kui ka kuulaja jaoks täiesti teistsugust kogemust.

Tänapäevase suure humanitaarteadusliku konverentsi teema on tihti väga laialt määratletud, võiks koguni öelda, et kõikehõlmav. Näiteks toimus TÜ juures 3.–5. septembrini konverents „Alternatiivid olevikule” („Alternatives to the Present”) – pealkiri, mida kontekstist väljarebituna nähes on võimatu öelda, kas kogunevad tuumateadlased, ulmekirjanikud või politoloogid. (Võrreldes seda näiteks 6.–7. oktoobril Käsmus toimuva kahepäevase kirjandusseminariga üheainsa teose teemal: „Paul-Eerik Rummo „Lumevalgus... lumepimedus” (1966)”). Kui aga jätta kontekst omale kohale, saame teada, et tegu oli konkreetse organisatsiooni, Oleviku Kunstide Uurimise Assotsiatsiooni (Association for the Study of the Arts of the Present ehk ASAP) aastakonverentsiga. ASAP taotleb lisaks eri distsipliinide raames eri kunstide uurijatele koondada tegevkunstnikke ja muid praktikuid, et

heita pilk ka uurimisvaldkonna rakenduslikku potentsiaali – niisiis on veidi utreerides juba ühingu loomusesse sisse kirjutatud, et kokku peavad tulema nii tuumateadlased, ulmekirjanikud kui ka politoloogid.

Selliseid kõikehõlmavaid organisatsioone ja konverentsiteemasid põhjendavad tuttavad argumentid interdistsiplinaarsuse kaitseks: soov üht ja sama teemavaldkonda valgustada võimalikult eri kandi pealt; avada uurijatele uusi perspektiive oma materjali paremaks mõistmiseks; tuua kokku uusi ja huvitavaid inimesi; jõuda eri distsipliinide pingutusi ühendades mitmekülgsema teadmiseni. Populaarsust kogub muuhulgas nn *artistic research* (otsetõlkes „kunstiline uurimistöõ”), mida viljeldakse üleüldse väljaspool rangelt reeglistatud akadeemilist domeeni. Samuti katavad ettekanded määratult laia materjali väga eripalgelistest kultuuriruumidest. Kui kas või mõnigi aspekt on kitsamalt piiritletud, ei tundu esmapilgul hoomamatu konverentsiteema enam nii veider. Näiteks toimus 21.–22. septembril rahvusvaheline seminar „Tekstid ja linnud”, mis keskendus „lindude kujutamisele kultuuris: kirjanduses, folklooris, kujutavas ja audiovisuaalses kunstis, keskkonnaajaloos, aga ka meedias laiemalt”. Võõritava kõrvutusvõttena (ingl *juxtaposition*) mõjunud pealkiri muutus märksa vähem kummaliseks kohe, kui ilmnes, et tegu on Matsalu loodusfilmide festivali raames Lihulas toimuva üritusega, mis vahetult seostub kohalike loodusuurijate konkreetse tegevusega.

Kuid hiidkonverentsidega on lugu teisiti. Sadade osalejatega konverentsi puhul, nagu nt Tartu Ülikooli juures

1.–7. oktoobrini toimuva Rahvusvahelise Eetilise Kirjandusteaduse Assotsiatsiooni (International Association for Ethical Literary Criticism ehk IAELC) aasta-konverents, teevad lai materjal ja eri uurijataustad isegi suhteliselt traditsioonilise teemapüstituse juures ürituse laialivalguvaks.

Mida tähendab see, et määratult laiail teemal kõnelevad väga erineva taustaga inimesed, konverentsil reaalselt kohal viibivate kuulajate ja esinejate jaoks? See tähendab, et esineja peab tavapärase kahekümne minuti jooksul tutvustama eripalgelise (tema jaoks võib-olla ka tundmatu) taustaga publikule ennast ja oma distsiplinaarset kuuluvust, uuritavat materjali ja selle spetsiifikat, meetodit, täpsemat huvifookust ja nii edasi. Isegi materjali laiema kontekst sama valdkonna sees jääb enamasti kirjeldamata (kui räägitakse näiteks ameerika uemast ajalooromaanist, ei ole mahti võrdlevalt öelda, mis toimub samal ajal kas või sama keele-ruumi piires Inglismaal). Nii ei tule välja konkreetse lähenemise võimalik eripära ega see, mille poolest on esitatud tulemused kuidagi uudsed või kasulikud. Ammugi ei saa esineja endale lubada luksust välja tuua võimalikke vastuväiteid ega alternatiivseid seisukohti; heatahtlikest vähikutest kuulajad ei ole aga võimelised tegema seda ka küsimuste voorus. Enamik esitatavatest küsimustest paluvadki lihtsalt lisainfot käsitletud materjali kohta.

Sellisel konverentsil oodatakse ideaalis, et esinejad otsiksid üksteise ettekannetest ühisosi ja paralleele ning tooksid need aruteludes ja ümarlaudades võidukalt esile. Kosmeetilises plaanis ja märksõnade tasandil seda tihti püüdlilikult tehaksegi. Mõnel juhul õnnestub see ka sisuliselt, üks või teine uurija leiab oma teadusliku hingesugulase. Kõige tõenäolisem juhul sünergia tekkeks on siis, kui õnnestub kokku saada mõni „tugev paneel”, temaatiliselt tõepoolest lähedased ja ka metoodiliselt mitte päris karjuvas vastuolus olevad lähenemised – ning need esinejad tunnevad tihti üksteist juba varem. Kuid

valdavalt ei ole selline konverents üldse enam koht, kus ühise teadmistebaasiga asjatundjad kõrgel tasemel väitleksid oma eriala aktuaalsemate probleemide üle. Pigem esitatakse seal jadamisi projektituvustusi – tegu on silmaringikonverentsiga.

Silmaringi laiendav konverents ei ole iseenesest halb mõte. Võiks koguni öelda, et kui üldse kellelgi, siis humanitaarteadlasel on lausa kohustus olla kursis maailma asjadega. Ühelt poolt saab inimene, kes sellise konverentsi otsast lõpuni (niipalju kui paralleelsektsioonide tõttu võimalik) ära kuulab, tuttavaks paljude uute vaatenurkade, valdkondade ja reaaliatega, alates streigist Prantsuse Antillidel kuni Kõrgõzstani teatrihoonete renoveerimiseni, olgugi mõnevõrra pealiskaudsel viisil. Kuid see läheb omakorda vastuollu teaduspoliitikaga, mis sunnib teadlast pidevalt demonstreerima oma tõhusust ja tootlikkust. Kolmepäevane eneseharmispaus keset kibedat tööaega kõlab jumalateotusena. Aega võiks selliseks ajaks olla üliõpilastel, kes traditsiooniliselt on samuti moodustanud olulise osa konverentsipublikust. Kuid paradoksaalsel kombel on selleks, et niisuguste projektituvustuste kaudu silmaringi laiendada, tarvis juba ennegi üsna laia horisonti. Kuuldu osutub väärtuslikuks alles siis, kui kuulaja suudab ettekandes ajapuudusel täpsustamata jäänud konteksti ise juurde mõelda ning oma peas huvitavad paralleelid tõmmata. Ning seesuguste suurte konverentside kohvipausidel ongi sageli kuulda hämmeldust: miks on siin ometi nii vähe inimesi, olgugi et kõnelemas on oma ala maailma-kuulsad staarid? Miks ei käi isegi üliõpilasi – kas neid siis tõepoolest ei huvita? Kuid selleks, et olla valmis säherduseks praktiliseks interdistsiplinaarsuseks, on enne tarvis kindlat pinda jalge alla vähemalt üheski distsipliinis.

Niisuguses formaadis muutub ühtlasi varasemast üha olulisemaks kõneleja ettevalmistamis- ja esinemisoskus. Ülikooliauditooriumides toimumuva kohta on kurdetud, et õppejõud on tänapäeval üha enam ja enam sunnitud astuma

artisti rolli, kes peab klienti ehk tudengit lõbustama.¹ Kuid silmaringikonverentsil ei ole küsimus niivõrd publiku pirtsakuses, kuivõrd suutlikkuses. Kitsa temaatilise piiritlusega konverentsil on materjaliga üldiselt hästi kursis olevad kuulajad võimelised jälgima ka klassikalises vene või saksa kirjandusteaduse esinemistraditsioonis paberilt ühtlasel toonil maha loetud elegantseid põimlauseid. Seevastu vähegi võõrama teema korral kaob mõttejärg kergesti käest. Silmaringikonverentsi esineja peab olema lisaks artistile suurepärase strateeg, kelle iga väljaõeldud sõna on kulla kaaluga, et niisuguses konveier-*stand-up*'is mingigi eristuv sõnum publikuni viia. Sealjuures ei pruugi tal ettekannet ette valmistades olla mingit aimu, kes teda kuulama tuleb. Ning lisaks toimub kõik keeles, mis ei pruugi olla ei esineja ega ka publiku emakeel. Mõned esinejad sellised strateegid ja artistid ka on – niisugusel juhul on tõepoolest hariv ja rikastav kuulata ettekannet teemal, millest sa varem midagi ei teadnud. Kuid suur osa kõnelejaist sellist kunsti ei valda. Ei saagi vallata: nad on inimesed, kes on tulnud oma juttu ära rääkima, et saada tarvilik tärnike oma tõhususe ja tootlikkuse kohta teadlasena.

Niisugune visand on muidugi kari-
katuurne. Kõik rahvusvahelised humanitaarkonverentsid ei ole ka tänapäeval seesugused silmaringi avardamise peod ega taotle kokku tuua nii erineva taustaga inimesi. See erineb nii kultuuri-ruumiti kui ka tegevusvaldkonniti, tundub näiteks, et eriti vanema kultuurilooga tegelejatel on kombeks teemasid täpsemalt piiritleda. Minu loetavatesse meililistidesse jõudis neil päevil kutse aasta pärast toimuvale konverentsile „End Games and Emotions: The Sense of Ending in Modern Literature and Arts” („Lõppmängud ja emotsioonid: lõputunne modernses kirjanduses ja kunstis”). Ka see pealkiri näitlikustab

¹ Vt nt R. J a k a p i, Vähem nõuda, rohkem meeldida. – Eesti Päevaleht 27. XI 2011. <http://epl.delfi.ee/news/kultuur/vahem-nou-da-rohkem-meeldida?id=56566480>

mitmeid selgeid tendentse viimase aja kirjandusteaduses, näiteks seda, et nagu juba ammu on märgatud, sulab kirjandusteadus üha rohkem kokku filosoofia ja suurtähelise Teooriaga. See omakorda tähendab uuel sajandil tihti kummar-
dust nn afektiivsele pöördele ehk XXI sajandi humanitaarteaduses järsult kasvanud huvile subjektiivse kogemuse vastu. Mainitud ürituse pealkirjas osutabki sellele sõna emotsioon (kuigi, nagu pöörajad-pöördujad hästi teavad, afekt ei ole sama mis emotsioon). See omakorda toob kaasa pöördumise laiemalt kunsti ja poliitika uurimise poole.² Kuid nagu välja tuleb, on seesugune filosoofia ja Teooriaga flirtiv „modernistliku lõputunde” teemaline üritus praegusel teadusmaastikul tegelikult lausa vanamoodsalt kitsa teemaga humanitaarkonverents.

Neid arenguid arvesse võttes ei kavatse Keel ja Kirjandus edaspidi enam avaldada „Ringvaate” rubriigis regulaarselt konverentsiülevaateid, kus loetletakse peetud ettekanded ning neist igäühe sisu paari lausega kokku võetakse. Uues interdistsiplinaarses kontekstis on raske juba eristadagi kirjandus- või rahvaluuleteemalist konverentsi muuteemalisest. Tihti on kõikehõlmava üldteemaga üritusest relevantnes üksnes paneel või paar. Puhtalt formaadi aspektist leiduks sellele probleemile muidugi lahendus: valida ainult sobiv osa. Näiteks ilmus Keele ja Kirjanduse 2015. aasta aprillinumbris Kadri Tüüri osaline ülevaade 2014. aastal Tartus toimunud suurest keskkonna-humanitaaria teemalisest konverentsist, jällegi imeliselt laia pealkirjaga „Framing Nature: Signs, Stories, and Ecologies of Meaning”.³ Seal refereeris Tüür valikuliselt üksnes Eestiga lähemalt seotud ettekandeid; teema asemel oleks võimalik valida ka distsipliini-

² Vt nt E. A n n u s, Afekt, kunst, ideoloogia. Aeglase teooria manifest. – Vikerkaar 2015, nr 3, lk 66–74. <http://www.vikerkaar.ee/archives/14250>

³ K. T ü ü r, Konverents „Looduse piiritlemine: märgid, lood ja tähendusökoloogiad”. – Keel ja Kirjandus 2015, nr 4, lk 289–291.

põhiselt. Samas läheks niisugune vanu materjali- või distsipliini piire pidi kildudeks jaotamine vastuollu ürituse enese interdistsiplinaarse vaimuga ega kajastaks toimuvat õiglaselt.

Selle kompenseerimiseks avaldame edaspidi „Lühikroonikas” ära toodud sündmuste juures ka esinejate nimed ja ettekannete pealkirjad. Nii jääb Keelde ja Kirjandusse siiski alles mingi koondregister Eestis toimuvatest kirjandus- ja keeleteaduse ning folkloristika üritustest. Üksikutelt üritustelt meil ja mujal on kavas hakata pakkuma üldistavaid ja muljepõhisemaid „reisikirju”.

Kõigele lisaks on tänapäeval paljude konverentside ettekannete teesid internetis kättesaadavad. Need on põhjalikumad ning ettekandja enese koostatud, tuues nõnda tema jutu tuuma märksa paremini välja kui kuulaja kahelauseline mulje – rääkimata sellest, et tegelikult tuginevad ka ülevaatajad meie päevil tihti pigem neilesamadele teesidele kui isiklikule, kirjutamise ajaks juba meelest minevale kuulamiskogemusele.

JOHANNA ROSS